

Rodinné väzby v prostredí mestských elít na príklade Modry, Pezinka a Svätého Jura v rokoch 1600 – 1720

MICHAL DUCHOŇ

Kľúčové slová: mestské elity, malokarpatské mestá, správa mesta, rodinné vzťahy, vinohradníctvo, 17.-18. storočie

Systém rodinných vzťahov v mestskom prostredí svojim charakterom prekračoval úzky súkromný charakter vnímania rodinného spolužitia. Samotný sobáš bol symbolickým aktom smerovaným voči verejnosti a okrem reprodukčnej funkcie mal aj sociálny rozmer, pretože spojením dvoch rodín vznikali nové možnosti a kontakty hospodárskeho a spoločenského charakteru. O to dôležitejšiu rolu hrali rodinné vzťahy v prostredí najvyššej vrstvyestskej society – mestskej elity.¹ V nami skúmanom období 16. až 18. storočia pod týmto pojmom rozumieme spoločensky potrebnú a odborne nenahraditeľnú skupinu obyvateľstva, ktorá bola schopná riadiť a spravovať verejné a hospodárske záležitosti. Ide o skupinu predstaviteľov hornej vrstvy mestského obyvateľstva, ktorá vo svojich rukách koncentrovala hospodársku a politickú moc v meste. Sobáš bol pre predstaviteľov elít nesmierne dôležitou súčasťou ich života, bol jedným z kľúčov rodinnej/rodovej kontinuity. Úspešné manželstvá upevňovali existujúce sociálne, ekonomické a politické vzťahy vytvorením nových príbuzenských vzťahov, fungujúcich na osobnej a rodinnej úrovni. Sobáš predstavoval legitimitu pre narodené deti, umožňoval koncentráciu a presun majetku medzi generáciami a v neposlednom rade vytváral rodovú kontinuitu elít.²

¹ K rôznym definíciám mestských elít pozri PEŠEK, Jiří. Pražské městské elity středověku a raného novověku. Úvodní zamyšlení. In FEJTOVÁ, Olga – LEDVINKA, Václav – PEŠEK, Jiří (eds.). *Pražské městské elity středověku a raného novověku. Documenta Pragensia XXII.* Praha 2004, s. 8 a nasl.; SULITKOVÁ, Ludmila. Patriciát nebo vrchní vrstva? In *Studia Historica Tyrnaviensia*, 2003, roč. III, s. 255-270; SCHILLING, Heinz – DIEDERIKS, Herman (eds.). *Bürgerliche Eliten in den Niederlanden und in Nordwestdeutschland. Studien zur Sozialgeschichte des europäischen Bürgertums im Mittelalter und in der Neuzeit.* Köln; Wien, 1985; COWAN, Alexander. *Urban Europe 1500 – 1700.* London; New York; Sydney; Auckland, 1998, s. 51 a nasl.; FRIEDRICH, R. Christopher. *Urban Society in an Age of War. Nördlingen 1580 – 1720.* Princeton, 1979, s. 170 a nasl.; KARDAS, Alina. *Elity władzy w Toruniu w XVII wieku. Mechanizmy kształtowania się i wymiany grup rządzących.* Torun, 2004; KNITTLER, Herbert. *Die europäische Stadt in der frühen Neuzeit. Institutionen, Strukturen, Entwicklungen.* Wien; München, 2000, s.157 a nasl. Prehľad novej literatúry v stredoeurópskom priestore podáva PEŘINOVÁ, Helena. Od patriciátu k elitě. Definice horní měšťanské vrstvy raného novověku v posledních padesáti letech. In *Český časopis historický*, 2000, roč. 104, č. 1, s. 111-122.

² COWAN, Alexander. *Marriage, Manners and Mobility in Early Modern Venice.* London : Ashgate, 2007, s. 151; COWAN, Alexander. *The Urban Patriciate: Lübeck and Venice 1580 – 1700.* Köln, Wien, 1986, s. 90-125. K sobášnej politike v Uhorsku pozri: DUCHOŇOVÁ, Diana. „S radosťou vás očakávame v tento sviatočný

Meštianska elita malokarpatských miest sa na základe majetkového, vzdelanostného a sociálneho postavenia podieľala na držbe kľúčových pozícií pri správe miest (richtár, mešťanosta, mestský kapitán), tvorila mestskú radu a rezervovala si pre seba aj nižšie dôležité výkonné funkcie (mestský komorník, a i.). Jej predstavitelia reprezentovali mesto navonok na stoličných kongregáciách, krajinských snemoch, zasadnutiach nižších a vyšších súdnych inšancií a vyjednávali na panovníckom dvore.

Zdrojom majetkového postavenia, ktoré bolo cestou k uplatneniu sa tejto skupiny obyvateľstva vo vrcholových orgánoch miest, bola v danom období (až na pár výnimiek) dominantná ekonomická činnosť malokarpatského obyvateľstva – vinohradníctvo. Práve predstavitelia mestských elít vedeli ako majitelia najkvalitnejších viníc najviac vyťažiť z konjunktúry v pestovaní viniča a z intenzívneho obchodu s vínom, ktorý sa orientoval nielen na Uhorsko, ale predovšetkým na iné krajiny Habsburského súštátia (Sliezsko, Morava, České kráľovstvo) a Poľsko. V Modre, Pezinku i Svätom Jure sa stretávame od 90. rokov 16. storočia s prvými nobilitáciami mešťanov – vinohradníkov, resp. obchodníkov s vínom. Táto skupina si tak upevňuje svoje pozície v mestskej správe do tej miery, že sa stáva nepísanou tradíciou obsadzovať najvyššie posty richtára, mešťanostu, mestského kapitána a členov mestskej rady práve príslušníkmi nobilitovanej, alebo prisťahovanej nižšej a strednej šľachty.³ Malokarpatské mestá sa podobne ako iné lokality stali miestom prenikania šľachty, ktorá sa v nich usadzovala buď z dôvodu zamestnania sa v správnych, súdnych, či dokonca mestských úradoch, alebo nachádzala v meste ľahšiu obživu, prípadne možnosť spojenia s bohatými meštianskymi rodinami, čo platilo najmä pre schudobnených vidieckych šľachticov.⁴

Rodinné väzby mestských elít v Modre

V prostredí mestských elít mesta Modry sa uplatnili ešte aj v 17. storočí rodiny (Mülner, Zschroter, Fukker, Roth, Habel, Kelderer, Albrecht, Scheibelthar, Sihart, Pilgram), ktoré sa podieľali na správe mestečka už v 16. storočí a možno aj skôr.⁵ Silné väzby na Trnavu a jej

deň...“ Svadba ako dôležitá súčasť rodinných festivít Esterházyovcov v prvej polovici 17. storočia. In *Historický časopis*, 2011, roč. 59, č. 4, s. 666, 673.

³ DUCHOŇ, Michal. *Postavenie a spoločenská societa malokarpatských miest Modra, Pezínok a Svätý Jur v ranom novoveku 1598 – 1720. Dizertačná práca na získanie vedecko-akademickej hodnosti Philosophiae doctor (PhD)*. Bratislava : Historický ústav SAV, 2009, s. 149 a nasl.

⁴ MILLER, Jaroslav. *Uzavřená společnost a její nepřátelé. Město středovýchodní Evropy (1500-1700)*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 149; DUCHOŇ, Michal. Šľachta v malokarpatských mestách v ranom novoveku (16. – 18. storočie). In *Forum Historiae*, 2008, roč. 2, č. 2. http://www.forumhistoriae.sk/FH2_2008/texty_2_2008/Duchon.pdf

⁵ Zmienky o nich nachádzame najmä v trnavských písomnostiach, bližšie pozri: RÁBIK, Vladimír (ed.). *Mestská kniha príjmov trnavskej farnosti Sv. Mikuláša z roku 1495*. Trnava : Trnavská univerzita, 2006, napr. Erhardus Fokor (s. 125, č. 19), v rokoch 1523 a 1528 sa uvádzajú aj príslušníci rodiny Pilgram Matej a Martin (s. 212, č. 433, s. 257 č. 651), Michal Sichart (s. 268, č. 700). Predstavitelia týchto rodín ovládali správu mesta ešte aj začiatkom 17. storočia, ako vidno z nasledovného zoznamu richtárov Modry do roku 1610: 1600 Krištof Fukker, 1601 Juraj Scheibeldar, 1602 Krištof Fukker, 1603 Michal Sichart, 1605 Valentin Weber sen., 1606 Krištof Hochart, 1607 Ján Kelderer, 1608 Juraj Znaymer, 1609 Juraj Scheibeldar, 1610 Michal Sichart. Údaje podľa DUCHOŇ, ref. 3, príloha: Zoznam richtárov, mešťanostov a mestských kapitánov v Modre v rokoch 1600 až 1720.

mešťanov, ktorí v Modre vlastnili od stredoveku relevantné množstvo viníc, dokladajú aj existujúce rodinné prepojenia.⁶ Až v 17. storočí sa predstavitelia modranských mestských elít postupne vzdávali budovania vzťahov s Trnavčanmi.

Veľmi agilne, ba až agresívne vystupoval rod Weberovcov, ktorého prvá generácia sa do Modry prisťahovala v 16. storočí.⁷ Už v roku 1582 bol jej príslušník Juraj Weber richtárom, a jeho príbuzný Valentín Weber bol od roku 1591 členom mestskej rady.⁸ Práve posledne menovaný položil základy rodu, ktorý prostredníctvom svojich potomkov a príbuzných ovládal mestskú správu v Modre počas celého 17. storočia a expandoval aj do susedných miest. Valentín Weber bol niekedy po roku 1590 nobilitovaný a podľa iných prameňov v mestskej správe zastával funkcie už od roku 1586.⁹ V rokoch 1591, 1592 a 1595 bol členom mestskej rady.¹⁰ Až do roku 1605, keď sa stal richtárom, nemáme už ďalšie zmienky o jeho pôsobení v mestskej správe, práve kvôli medzerovitosti prameňov. O jeho živote a hlavne správaní máme množstvo informácií vďaka súdnemu sporu, ktorý s ním viedlo mesto kvôli množstvu jeho prečinov. Dlhoročné konflikty nakoniec skončili vylúčením Webera z mestskej komunity a jeho smrťou v roku 1612.¹¹

Aj napriek tomu sa jeho potomkovia naďalej uplatnili v mestskej správe. Syn Valentín sa stal členom mestskej rady v roku 1614 a modranským richtárom už v roku 1615. Či tým chcela mestská rada azda urovnať škody spôsobené na ich majetku, alebo sa pri voľbe znovu aktivizovali podporovatelia jeho otca, je vzhľadom na nedostatok prameňov dnes už ťažko zistiteľné. Svoje miesto v mestskej rade si Valentín udržal až do roku 1629, kedy zomrel.¹²

Druhý syn Valentína Webera, Juraj, bol v rokoch 1613 až 1621 správcom pezinskej tridsiatkovej stanice. Správcovstvo získal ako odškodnenie od panovníka, pretože jeho otec požičal mestečku Pezinok peniaze na výkup zo zálohu. Časť tejto dlžnej sumy amortizoval v zmysle privilégia z roku 1615 panovník. Juraj bol zároveň členom modranskej mestskej rady.¹³ Svoju

⁶ Napríklad sestra Juraja Mülnera (modranským richtárom bol v roku 1590) bola ženou Juraja Santu z trnavskej obchodníckej rodiny Santovcov. Štátny archív v Bratislave, pobočka Modra (ďalej ŠABApM), f. Magistrát mesta Modra (ďalej MMM), Pamätná kniha, inv. č. 338, Grafické znázornenie genealógie Mülnerovcov.

⁷ Pri vyšetrovaní majetkového sporu medzi Valentínom Weberom a Margarétou Santovou uviedli svedkovia aj pôvod jednotlivých členov rodiny, a to v susedných obciach Vištuk a Budmerice. ŠABApM, f. MMM, Súdny spor s rodinou Weber, inv. č. 2247.

⁸ ŠABApM, f. MMM, Pamätná kniha, inv. č. 338, 1. januára 1591. V roku 1582 si Valentín Weber zobral za manželku Helenu Schwar pôvodom z mestečka Doľany. Rodina Schwarovcov žila v tej dobe aj v Trnave. ŠABApM, f. MMM, Kniha súdnych výrokov, inv. č. 337, fol. 147r – 148r.

⁹ ŠABApM, f. MMM, Súdny spor s rodinou Weber, inv. č. 2247.

¹⁰ ŠABApM, f. MMM, Pamätná kniha, inv. č. 338, fol. 38 r, 70 r, 179 r.

¹¹ DUCHOŇ, Michal. Spor mesta Modry so zemanom Valentínom Weberom. In *Kriminalita, bezpečnosť a súdnictvo v minulosti miest a obcí na Slovensku*. Zborník z rovnomennej konferencie. Zost. L. Sokolovský. Bratislava : Univerzita Komenského, 2007, s. 166-173.

¹² ŠABApM, f. MMM, Zápisnice mestskej rady 1623 – 1630, inv. č. 345, s. 211.

¹³ FALLENBÜCHL, Zoltán. *Állami (királyi és császári) tisztségviselők a 17. századi Magyarországon*. Budapest : Osiris Kiadó, 2002, s. 347; pozri aj Magyar Országos Levéltár, f. Magyar Kamara Archivuma, E 210 tricesimalia, 77 cs. Bazin. Za služby pre panovníka boli v roku 1624 jeho majetky v Modre oslobodené od všetkých poplatkov.

dcéru Evu vydal za peziňského mešťana a člena mestskej rady Jonáša Illenbecka (bol peziňským mešťanostom bol v roku 1658, richtárom v rokoch 1667 – 1668), ich spoloční potomkovia boli rodinne prepojení s ďalšou významnou peziňskou senátorskou rodinou – Wiserovcami.

V 20. rokoch 17. storočia tak sedeli v modranskej mestskej rade traja príslušníci rodiny Weberovcov – Valentín ml., Juraj a Martin. Z nich dvaja, Valentín a Martin, viackrát zastávali post richtára alebo mešťanostu.¹⁴ Juraj Weber zastával post mestského kapitána začiatkom 40. rokov 17. storočia a rôzne nižšie funkcie, napr. v roku 1632 bol komorníkom. Zomrel v roku 1645.¹⁵

Dcéra Valentína Webera st., Zuzana, sa vydala za významného bratislavského mešťana Štefana Kögla.¹⁶ Ich spoločný syn Wolfgang sa presťahoval do Modry a v roku 1655 sa mu podarilo dosiahnuť post richtára. V tom istom roku aj zomrel.

Do Weberovskej rodiny patrila Valentín Vörös (1599 – 1670), ktorý sa stal nielen dedičom rozsiahlych weberovských majetkov, ale kariérne pokračoval v šľapajach svojich strýkov. Po štúdiách na evanjelických lýceách vo Wittenbergu a Frankfurte nad Odrou vstúpil v roku 1625 do služieb mesta Modry ako podnotár.¹⁷ Potom, čo v roku 1629 Valentín Weber ml. zomrel, bol zvolený do mestskej rady. Už v roku 1632 sa stal richtárom, a túto funkciu vykonával striedavo s funkciou mešťanostu aj v nasledujúcich rokoch. Na najvyšších postoch modranskej mestskej správy strávil do svojej smrti v roku 1670 osemnásť rokov.¹⁸ Za manželku mal Zuzanu Roth zo starej mešťianskej rodiny Rothovcov, obaja boli aj so svojimi deťmi adresátmi nobilitácie, ktorú získali od Ferdinanda III. v roku 1637.¹⁹ V modranskej mestskej rade zasadal po ňom jeho syn Žigmund, v roku 1687 bol mestským kapitánom a v rokoch 1692 – 1693 aj richtárom.²⁰

Vörösove deti sa priženili do viacerých významných rodín a rozšírili sa aj do okolitých miest. Syn Martin sa oženil s Annou, sestrou peziňského senátora Jána Wisera.²¹ Ďalší syn Vavrinec, si po ukončení štúdií na štrasburskej univerzite v roku 1659 zobral za manželku istú Janu Salome, dcéru Adama Dreikera a zrejme pôsobil v Pezinku ako vicenotár, v tejto funkcii sa spomína v roku 1662.²² Notárom, tentoraz vo Svätom Jure, bol aj ďalší syn Ján, ktorý mal za manželku

¹⁴ DUCHOŇ, ref. 3, príloha: Zoznam richtárov, mešťanostov a mestských kapitánov v Modre v rokoch 1600 až 1720.

¹⁵ ŠABApM, f. MMM, Zápisnice mestskej rady 1631 – 1635, inv. č. 346 a Zápisnice mestskej rady 1644 – 1648, inv. č. 349.

¹⁶ FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*. Bratislava : Monada ateliér, 2003, s. 124-126.

¹⁷ Štúdiá na školách podľa *Epicedia debita...Domino Valentino Vörös*. Posonii, [1671] a ŠABApM, f. MMM, Zápisnice mestskej rady 1623 – 1630, inv. č. 345.

¹⁸ Štátny archív v Bratislave (ďalej ŠABA), Zbierka cirkevných matrik (ďalej ZCM), Matrika nemeckého evanjelického a. v. zboru v Modre, inv. č. 1414.

¹⁹ PONGRÁČZ, Denis et al. *Šľachta Bratislavskej stolice*. Bratislava : Agentúra Luigi, 2004, s. 440-441. V armálese sa uvádza, že šľachticmi boli už predtým.

²⁰ ŠABApM, f. MMM, Zápisnice mestskej rady 1684 – 89 a 1690 – 1700, inv. č. 351 a 352.

²¹ ŠABApM, f. MMP, Testamenty, inv. č. 1537, testament je zo dňa 12. 8. 1653.

²² Vzhľadom na medzerovitosť údajov v peziňských písomnostiach nevieme, či zasadal v mestskej rade.

dcéru pezinského senátora Martiniho.²³ Rodina Vörösovov už vystupuje ako nový typ mestských elít, pri ktorých okrem pôvodu a majetku dôležitú úlohu hralo už aj vzdelanie. Tento fakt zdôraznili žiaci a učitelia modranského evanjelického gymnázia pri koncipovaní posmrtnej oslavnej básne vydané v roku 1671.²⁴

Zarovno s rodmi Weberovcov a Vörösovov pôsobili v Modre aj Schreiberovci. V roku 1591 sa objavuje Ján Schreiber v mestskej správe Modry ako kostolný otec.²⁵ Jeho syn (?) Martin bol členom mestskej rady od roku 1609 a v roku 1613 ho prvýkrát zvolili za mešťanostu. V tejto funkcii sa musel mimoriadne osvedčiť, pretože do svojej smrti v roku 1632 ju s menšími prestávkami zastával desať rokov. V roku 1616 sa mu podarilo získať armáles, v ktorom sa uvádza, že Schreiberovci boli už predtým šľachticmi. Za manželku mal Justínu Sichart.²⁶ Aj u Schreiberovcov sa cenilo vzdelanie, syn Samuel študoval v roku 1633 na univerzite v Štrasburgu.²⁷ O štúdiách brata Daniela (†1684) veľa nevieme, ale svoju kariéru začal v Modre ako podnotár.²⁸ Pri krste jeho syna Jána Juraja 2. apríla 1659 boli krstnými rodičmi rektor modranskej školy Andrej Köcher a notár, bývalý rektor a básnik Ján Büringer.²⁹ Výber krstných rodičov nebol náhodný, usudzujeme, že Danielova rodina sa pohybovala v meste medzi intelektuálnymi elitami.³⁰ Daniel zastával aj posty v mestskej správe, v rokoch 1664 – 1665 a 1679 – 1682 bol mešťanostom, v rokoch 1670 – 1671 richtárom. V mestskej rade zasadal aj jeho brat Samuel, ktorý sa v rokoch 1648 – 1649 dostal aj na miesto richtára.

Završenie prítomnosti Schreiberovcov v službách mesta pripadlo Danielovmu synovi Jánovi Jurajovi. Aj jeho kariéra sa začala v notárskych službách, do roku 1720 päť rokov zastával post richtára zároveň s funkciou mestského notára (1711 – 1713, 1716 – 1717).³¹ Vďaka sobášu jeho sestry bol spríbuznený s Jánom Vörösom, pôvodne svätójurským notárom, neskôr členom pezinskej mestskej rady.³² Ján Juraj si zobral za manželku Evu Rozinu Weisz z modranskej mäsiarskej rodiny.³³

Ako mestský notár mal Ján Juraj Schreiber prístup k mestskej registratúre a v 20. rokoch 18. storočia skoncipoval prvé dejiny mesta, ktoré sú zároveň aj prvou mestskou monografiou na

²³ POSPECHOVÁ, Petra – SPIRITZA, Juraj. O notároch a podnotároch Modry, Pezinka a Sv. Jura v 17. storočí. In *Slovenská archivistika*, 2004, roč. 39, č. 1, s. 76; ŠABA, ZCM, Matrika nemeckého evanjelického a. v. zboru v Modre, inv. č. 1414, záznam z 3. 9. 1664.

²⁴ Epicedia debita..., ref. 17.

²⁵ ŠABApM, f. MMM, Pamätná kniha, inv. č. 338, fol. 38v.

²⁶ PONGRÁCZ, ref. 19, s. 357. V práci vnuka M. Schreibera Jána Juraja Schreibera sa uvádza meno Kristína.

²⁷ ŠABApM, f. MMM, Acta varia, inv. č. 1635.

²⁸ POSPECHOVÁ – SPIRITZA, ref. 23, s. 75.

²⁹ ŠABA, ZCM, Matrika nemeckého evanjelického a. v. zboru v Modre, inv. č. 1414.

³⁰ Z pozície cirkevného inšpektora založil v roku 1682 cirkevný protokol obnovennej nemeckej evanjelickej obce. Ústredný archív Ev. a. v. cirkvi na Slovensku (ďalej len ÚA ECAV), f. Nemecký ev. a. v. zbor v Modre, Kirchen Prothocoll, inv. č. 19.

³¹ Táto kumulácia funkcií bola kvôli šetreniu finančných prostriedkov.

³² ÚA ECAV, f. Nemecký ev. a. v. zbor v Modre, Kirchen Prothocoll, inv. č. 19.

³³ ŠABApM, f. MMM, Ostatné vecné skupiny, písomnosti mäsiara Tomáša Weisza, inv. č. 2088.

území Slovenska.³⁴ Jeho dielo nie je len náčrtom dejín Modry, obhajobou evanjelickej obce a vierovyznania, ale aj oslavou skutkov jeho deda, Martina Schreiberera. Ján Juraj mu pripisuje iniciatívu pri dotvorení urbanizmu mesta osídlením jeho časti evanjelickými exulantmi – súkeníkmi z Moravy, pri budovaní verejných stavieb (mestská veža), starostlivosti o cirkevné stavby (vybudovanie ohradenia okolo cintorína), ale aj pri získaní mestských výsad. Vytvoril obraz ideálneho „úradníka“ slúžiaceho mestu doslovne až do posledného dychu, keďže smrť ho zastihla počas zasadnutia mestskej rady. Schreiberovcov môžeme prirovnať k aktívnym „tvorcom“ dejín mesta nielen ich spísaním, ale aj cieľenou činnosťou, ktorá dotvárala obraz mesta.

Z predstaviteľov mestských elít v Modre z obdobia pred povýšením na slobodné kráľovské mesto venujeme pozornosť ešte Scheibeldarovcom (*Scheibeltar, Sajbidor*). Tento v Modre a blízkom okolí bohato rozvetvený rod získal nobilitáciu taktiež už v 16. storočí. Na začiatku 17. storočia boli stále jedným z najbohatších rodov v meste. V roku 1600 odkázal Valentín Scheibeldar (richtárom v roku 1591) svojej žene, štyrom deťom a aj ešte nenarodenému dieťaťu dohromady 2569 zlatých v hotovosti, t. j. 428 zlatých každému.³⁵ Krištof Scheibeldar (richtár v roku 1593) odkázal v roku 1604 svojmu synovi Valentínovi 900 zlatých, synovi Jurajovi takisto 900 zlatých, dcére Kristíne 700 zlatých, dcére Zuzane 900 a dcére Márii 400 zlatých (prispel jej totiž už predtým sumou 100 zlatých na svadbu, 50 zlatých na dom a 120 zlatých na kúpu vinice *Viereckl*). 900 zlatých sa ušlo aj manželke, čo znamená, že dohromady dal svojim pozostalým na tú dobu úctyhodnú sumu 4700 zlatých v hotovosti.³⁶ Ich potomkovia zastávali posty na rôznych stupňoch mestskej správy. Juraj Scheibeldar senior mal za manželku Barboru Jelschitz (Jelšič), dcéru Mikuláša Jelschitza, svätajurského šľachtica a mešťana chorvátskeho pôvodu.³⁷ Ich dcéra Katarína sa vydala za člena pezinskej mestskej rady a viacnásobného richtára Tomáša Tabrera.³⁸ Valentínov syn Valentín ml. mal za manželku dcéru viedenského kupca Petra Briana, ktorý pôsobil v Modre a zdedil po ňom časť jeho majetku.³⁹ Rodinne boli spojení s Petenadovcami vo Svätom Jure.⁴⁰ Od polovice 17. storočia sa vytrácajú zo senátu, objavujú sa len na nižších stupňoch správy, napr. ako vinohradnícki majstri.

Všetky tieto spomínané rodiny mali spoločné základy ešte v období pred povýšením Modry na slobodné kráľovské mesto. Už v tom čase zastávali najvyššie posty v rámci mestskej správy, vznikli medzi nimi rodinné väzby a postupne sa spájali aj s rodinami nových elít, ktoré sa v meste objavujú v čase okolo roku 1600 a neskoršie. Pri obsadzovaní postov najvyšších hodnostárov v Modre vzniká akýsi systém „dedičnosti“ úradov, a to aj napriek tomu, že predchod-

³⁴ SCHREIBER, Johann Georg. *Descriptio Liberae ac Regiae Civitatis Hungariae Inferioris Modor adumbrata & concinnata per Johannem Georgium Schreiber, Civitatis Ejusdem p. t. Consulem, nec non Rei Evangelicae ibidem Inspectorem*. Zittaviae, 1719.

³⁵ ŠABApM, f. MMM, Kniha testamentov, inv. č. 2726, s. 44.

³⁶ ŠABApM, f. MMM, Kniha testamentov, inv. č. 2726, s. 84-86.

³⁷ ŠABApM, f. MMM, Kniha testamentov, inv. č. 2726, s. 315 (†1632).

³⁸ ŠABApM, f. MMM, Kniha testamentov, inv. č. 2727, rok 1639.

³⁹ ŠABApM, f. MMM, Pozostalosti, Peter Brian 1625, inv. č. 2732.

⁴⁰ PONGRÁCZ, ref. 19, s. 346.

covia sa svojím konaním niekedy spreneverili morálnym zásadám. Okrem Schreiberovcov časť pôvodných príslušníkov mestských elít prišla o svoje pozície v mestskej rade a nedokázala obhájiť svoje pozície v konkurencii s novými rodinami, a neskoršie aj panovníkom a krajinskými orgánmi presadzovanými katolíkmi.

Významom na prvom mieste medzi tzv. „novými“ rodmi, s ktorými sa spája modranská mestská správa po roku 1607 bol rod Marthiovcov. Do Modry sa dostali prostredníctvom bratislavského notára Michala Marthiusa, ktorý bol pôvodom z Banskej Bystrice.⁴¹ Ján Marthius sa ako mestský notár spolu s Osvaldom Lamperzeglom zúčastnili na vyjednávaniach s kráľovskými úradmi ohľadom povýšenia Modry na slobodné kráľovské mesto. Obidvaja za to získali od mesta odmenu 1000 zlatých. Okrem toho bol Marthius povýšený do šľachtického stavu v roku 1622.⁴² V Modre patrili medzi najbohatších mešťanov. Hodnota jeho majetku, ktorý počas Bočkajovho povstania skonfiškoval Valentín Weber, sa pohybovala vo výške 3000 zlatých.⁴³ Jeho syn Ján Marthius ml. sa podľa testamentu z roku 1681 dožil úctyhodného veku 87 rokov.⁴⁴ V mestskej rade zasadal od roku 1638, v roku 1640 – 1641 bol mestským kapitánom, v rokoch 1643 – 1645 a 1647 – 1648 mešťanostom, v rokoch 1650 – 1651 richtárom, potom už len v roku 1655 rečníkom.⁴⁵ V roku 1656 sa stal mešťanostom jeho brat Michal. Syn Jána ml., rovnako menom Ján (III.), absolvoval štúdium medicíny vo Wittenbergu v roku 1667 a získal doktorát prácou *Exercitatio Physico-Historica de Amianto, Nec Non Lucernis Ex Eo Parandis*, ktorú dedikoval svojmu otcovi.⁴⁶ Aj on vstúpil do mestských služieb. Bol mešťanostom a zároveň mestom plateným mestským lekárom.⁴⁷ Marthiovcovi patrili v Modre medzi popredné evanjelické rody, v roku 1682 sa konala obnovená bohoslužba evanjelikov práve v dome Michala Marthiusa.⁴⁸ Okrem Modry žili Marthiovcovia aj vo Svätom Jure, kde sa priženil brat Jána (III.) Matej do rodiny Molitorovcov.⁴⁹ O významnom postavení rodiny svedčí aj sobáš Alžbety Marthius, dcéry Jána ml. (II.), ktorá si v roku 1667 zobrala za muža Jána Segnera, syna svätajurského richtára Alexandra Segnera.⁵⁰ V rámci Modry boli ešte Marthiusovci spríbuznení s ďalšou významnou nobilitovanou rodinou Schediovcov.⁵¹

Okrem meštianskeho (šľachtického) prostredia vychádzali „nové“ modranské mestské elity aj z okruhu mestskej inteligencie. Ukázkovým príkladom je vzostup rodu Schedius. Do Modry prišiel Krištof Schedius, pôvodom pravdepodobne z nemeckého Zellu, ako evanjelický kazateľ

⁴¹ PONGRÁČZ, ref. 19, s. 254.

⁴² PONGRÁČZ, ref. 19, s. 255; FEDERMAYER, Frederik. Genealogický pohľad na prešporských mestských notárov. In *Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského Historica*, 2005, roč. XLVI, s. 121.

⁴³ ŠABApM, f. MMM, Súdny spor s rodinou Weber, inv. č. 2247.

⁴⁴ ŠABApM, f. MMM, Testamenty, inv. č. 2714.

⁴⁵ ŠABApM, f. MMM, Zápisnice mestskej rady 1636 – 1640, 1641 – 1643, 1644 – 1648, inv. č. 347-349 a Zápisnice súdu 1654 – 1661, inv. č. 564-567.

⁴⁶ ASZTALOS, Miklós. A wittenbergi egyetem magyarországi hallgatóinak névsora 1601 – 1812. In MÁLYUSZ, Elemér (ed.). *Magyar protestáns egyháztörténeti adattár*. XIV évf. Budapest, 1930, s. 133.

⁴⁷ ŠABApM, f. MMM, Zápisnice súdu 1673 – 1676, inv. č. 573 a i.

⁴⁸ ÚA ECAV, f. Nemecký ev. a. v. zbor v Modre, Kirchen Prothocoll, inv. č. 19.

⁴⁹ ŠABApM, f. Magistrát mesta Svätý Jur (ďalej MMJ), Testamenty, inv. č. 1683.

⁵⁰ ŠABApM, Zbierka mikrofilmov, inv. č. 178, 24. mája 1667.

⁵¹ ŠABA, ZCM, Matrika nemeckého evanjelického a. v. zboru v Modre, inv. č. 1414, s. 352.

v roku 1647. Vo funkcii hlavného nemeckého kazateľa pôsobil až do roku 1674, keď odišiel do exilu do sliezskej Vratislavi. Po obnovení cirkevnej obce sa vrátil po ôsmich rokoch späť do Modry dožiť.⁵² V roku 1660 bol nobilitovaný a jeho syn Krištof dosiahol post mešťanostu (1695, 1699 – 1700) a richtára (1701, 1704, 1709 – 1710).⁵³ Krištof bol ženatý s Alžbetou Marthius, ich syn Ján Krištof sa priženil do evanjelickej šľachtickej rodiny Zaunerovcov z Trnavy.⁵⁴

Katolícke rodiny sa v mestskej správe Modry objavujú po roku 1674. Prvým katolíckym richtárom bol komárňanský podžupan Ján Szeghy, ktorý nedržal mestské záležitosti dlho vo svojich rukách, pretože v roku 1676 v Modre zomrel.⁵⁵ Čiastočne pod nátlakom Uhorskej komory sa v mestskej správe etablovali viaceré katolícke rodiny, pochádzajúce najmä z radov nižšej šľachty (kráľovskí komisári dodržiavali zásadu, aby najvyšší predstavitelia mesta boli nobilitovaní), pričom sa pri výkone funkcií striedali s evanjelikmi.

Do mestského života Modry zasiahli na konci 17. a začiatkom 18. storočia príslušníci rodiny Thedy z Opoja. Tento šľachtický rod patrila medzi najstaršie rody v rámci Bratislavskej stolice. František († po roku 1689) bol pred kooptovaním do modranského senátu úradníkom správy pálfyovských panstiev v Stupave. Na poste richtára mesta Modry pôsobil v rokoch 1679 – 1682, predtým bol dva roky mešťanostom. Jeho syn Alexander bol v rokoch 1692 – 1693 mešťanostom, potom už len členom mestskej rady, jeho osobou Thedyovci v Modre vymreli. Skôr než v meste participoval najmä v správe Bratislavskej stolice, kde bol stoličným pokladníkom (1684 – 1691) a slúžnym (1696 – 1712).⁵⁶

Mestské elity vo Svätom Jure a v Pezinku

Vzťahy a formovanie mestských elít vo Svätom Jure a Pezinku vykazovali určité spoločné znaky s Modrou, zároveň však mali svoje špecifiká. Kontakty medzi obidvomi mestami boli oveľa užšie kvôli ich spoločnému zápasu o vymanenie sa spod jurisdikcie rovnomenných panstiev. Aj po povýšení na slobodné kráľovské mestecká (1615) a neskôr mestá (1647) zostali v priamej blízkosti sídla správy pálfyovských panstiev (v Pezinku zámok, vo Svätom Jure kúria) a s nimi spojený úradnícky a dvorský personál. Ten nachádzal možnosti formovania rodinných väzieb s miestnymi meštianskymi a nobilitovanými rodinami, a aj uplatnenie v mestskej správe.

Vo Svätom Jure sa podieľali na mestskej správe meštianske rody, ktoré v meste, resp. mestečku zastávali tieto funkcie už v 16. storočí. Boli to predstavitelia rodín Tabrer (Tabner), Schreiner, Hilber (alebo Hilbert), Parbing (Perbing), Molitor a predovšetkým Tutzentaler.⁵⁷ Viaceré rody

⁵² DUBOVSKÝ, Ján Milan – ŽUDEĽ, Juraj (ed.). *Dejiny Modry*. Modra : Mesto Modra, 2006, s. 172 a 175.

⁵³ ŠABA, f. Župa bratislavská I, Nobilitaria, fasc. Schedius.

⁵⁴ ŠABA, ZCM, Matrika nemeckého evanjelického a. v. zboru v Modre, inv. č. 1414, s. 353, dcéru Štefana Zaunera mal za ženu aj syn Jána Juraja Schreiberu Daniel, pozri s. 354.

⁵⁵ ŠABApM, f. MMM, Kniha testamentov, inv. č. 2727, s. 328.

⁵⁶ PONGRÁCZ, ref. 19, s. 412.

⁵⁷ Podľa údajov zo zachovaných testamentov z obdobia 16. storočia, ŠABApM, f. MMJ, testamenty, inv. č. 1939 – 1980.

pôsobili nielen vo Svätom Jure, ale aj v Pezinku, a to paralelne, t. zn. ich príslušníci patrili medzi obe mestské elity v rovnakom čase (napr. svätójurskí Tabrerovci zastávali najvyššie posty v mestskej správe aj v susednom Pezinku). Druhú skupinu tvorili rody, ktoré mali pôvod, alebo budovali sieť rodinných väzieb smerom na Bratislavu. Príslušníci mnohých predstaviteľov bratislavských mestských elit vytvárali bočné vetvy, ktoré žili vo Svätom Jure, kde sa podieľali tiež na výkone správy. Zároveň svätójurské rodiny „dodávali“ do bratislavskej society svojich príslušníkov. Svätý Jur mal takto najväčšie prepojenie s mestskou elitou Bratislavy zo všetkých malokarpatských miest. Budovanie takejto rodinnej stratégie bolo opodstatnené a súviselo práve s rozvinutým svätójurským vinohradníctvom.

Príkladom rodov, ktorých členovia zasadali v mestskej rade obidvoch miest, sú už spomínaní Tutzentalerovci a Segnerovci. Rod Tutzentalerovcov pochádzal zo Sv. Jura. Jeho zatiaľ najstarším známym členom je Matúš Tutzentaler, ktorý bol v roku 1519 členom mestskej rady mestčka Svätého Jura.⁵⁸ Potomok Matúša Klement zastával v rokoch 1578 a 1581 post richtára. Jeho príbuzný Fabián získal v roku 1587 od Rudolfa II. armáles.⁵⁹ Vnuk Krištof bol bratislavským mestským kapitánom v roku 1605, komorníkom v rokoch 1601 – 1602.⁶⁰ Ďalší potomkovia sa presadili tak vo Svätom Jure, ako aj v Bratislave. Juraj bol svätójurským richtárom v roku 1623, vnuk Pavol senátorom takmer celý svoj život a v rokoch 1666 až 1667 aj richtárom. Juraj Tutzentaler bol rodinne prepojený s Tabrerovcami (zrejme svätójurskými) a s ďalšou významnou senátorskou rodinou Hilbertovcov.⁶¹ Syn Pavla Tutzentalera († pred 1673) Michal sa priženil v roku 1673 do rodiny bratislavských Beckovcov, ktorí boli poprednou („*vornehmste*“) rodinou v Bratislave.⁶² Príslušníci Tutzentalerovcov sa presťahovali aj do Prešova a iných miest, jedna vetva žila v dedine Čataj, podľa čoho si písali predikát „Csataji“. Vo Svätom Jure sa naďalej objavovali medzi mestskými elitami aj v 18. storočí.⁶³

Segnerovci prišli na územie Uhorska zrejme z územia rakúskeho Štajerska, niektorí autori im pripisujú miestny pôvod.⁶⁴ Bratia Michal a Baltazár sa usadili v Bratislave a vo Svätom Jure, v roku 1596 získali nobilitáciu za zásluhy a službu v cisárskej armáde pre seba a svojich švagra Martina a Wolfganga Stegerovcov zo Sv. Jura. Michal (†1618) zostal v Bratislave, kde bol na sklonku života aj senátorom. Jeho syn Krištof († pred 1658) si zobral za manželku v roku 1627 vdovu po svätójurskom senátorovi Grubmillerovi, neskôr sa priženil do pezinskej rodiny Tabrerovcov a v Pezinku patril medzi najbohatších vinohradníkov.⁶⁵

⁵⁸ *Mathes Tutz[e]ntaler ... geschworen dy Zeit des Ratz hye zu Sand Georgen* ŠABApM, f. MMJ, Testamenty, inv. č. 1941.

⁵⁹ DUCHOŇ, Michal – FEDERMAYER, Frederik. Svätójurské rody v pomoháčskom období. In TURCSÁNY, Juraj et al. *Svätý Jur 1209 – 2009 Dejiny písané vínom*. Svätý Jur : mesto Svätý Jur, 2009, s. 154-155.

⁶⁰ FEDERMAYER, ref. 16, s. 40.

⁶¹ ŠABApM, f. MMJ, Pozemková kniha, inv. č. 2719.

⁶² ŠABApM, Zbierka mikrofilmov, inv. č. 178.

⁶³ DUCHOŇ – FEDERMAYER, ref. 59, s. 155.

⁶⁴ DUCHOŇ – FEDERMAYER, ref. 59, s. 152.

⁶⁵ ŠABApM, f. MMJ, Evidencie obyvateľstva, Matrika sobášených nemeckého evanjelického a. v. zboru, 1618 – 1641, inv. č. 1109. V roku 1658 mala jeho vdova Katarína Tabrer, sestra Tomáša Tabrera, úrodu vo výške 123

Brat Michala, Baltazár († 1640), sa nasťahoval do Svätého Jura.⁶⁶ Tu kúpil v roku 1616 dom na Prostrednej ulici od viedenského obchodníka Andreja Wurstera za sumu 450 zlatých.⁶⁷ V rámci mestskej správy dosiahol najvyššiu funkciu richtára (1625, 1629, 1638). Ovdovelý Baltazár si 17. októbra 1634 zobral za manželku Eufrozínu, dcéru cisárskeho služobníka (*Hofdiener*) Jána Puggela von Landneckh. Sprostredkovateľom tohto sobáša bol brat svätajurského mešťana Wolfganga Gilliga, Jakub, tiež služobník cisárskeho dvora, ktorý mal za manželku Magdalénu Schreinerovú zo Svätého Jura.⁶⁸ Svätajurskí šľachtici boli zrejme vhodnou partiou aj pre príslušníkov rakúskej nobility.

Baltazárov syn Andrej († 1666) bol významným bratislavským richtárom, ale nezabúdal na svoj pôvod.⁶⁹ Po povýšení Svätého Jura na slobodné kráľovské mesto v roku 1647 venoval novému mestu katovský meč, ako symbol trestnej jurisdikcie.⁷⁰ Jeho syn Alexander založil svätajurskú líniu rodu, za manželku mal Juditu Aichinger z poprednej bratislavskej rodiny. V rámci svätajurskej správy sa mu podarilo niekoľkokrát dosiahnuť post richtára. Druhý Andrejov syn Jozef († 1719) bol exponovaný v mestskej správe Bratislavy, okrem iného bol aj najbohatším bratislavským a svätajurským mešťanom.⁷¹ V roku 1676 si zobral za manželku Annu Máriu Ernyey, dcéru pezinského senátora a šľachtica Mikuláša Ernyeya.⁷²

Opačným prípadom, ako boli Segnerovci a Tutzentalerovci, bol rod Dör. Šľachtický titul získal obchodník Andrej Dör v roku 1598, jeho synovia založili bratislavskú a svätajurskú vetvu. Syn Martin († 1664) to dotiahol v spoločenskom rebríčku až na post svätajurského richtára a viacerými rodinnými prepojeniami spojil svojich potomkov aj s inými svätajurskými senátorskými rodinami.⁷³ Jeho potomkovia sa začiatkom 18. storočia zo Svätého Jura odsťahovali.⁷⁴

Silné zastúpenie v rámci svätajurskej mestskej správy mala aj rodina Petenadovcov, pôvodom z Talianska, ktorí žili na prelome 16. a 17. storočia v Modre. Viacerí príslušníci tohto nobilitovaného šľachtického rodu zastávali rôzne funkcie v rámci mestskej správy Svätého Jura. V druhej polovici 17. storočia sa v meste výrazne exponovala rodina Málík (Malik), ktorej člen Pavol Málík získal v roku 1659 armáles pre seba a svojich synov Juraja, Rudolfa a Michala,

okovov. Bola tretím najväčším producentom po Jonášovi Illenbeckovi a Jánovi Wiserovi. ŠABApM, f. Magistrát mesta Pezinok (ďalej MMP), Registre vínného desiatku 1658, inv. č. 3558.

⁶⁶ PONGRÁČZ, ref. 19, s. 358.

⁶⁷ ŠABApM, f. MMJ, Pozemková kniha, inv. č. 2719.

⁶⁸ ŠABApM, f. MMJ, Evidencie obyvateľstva, Matrika sobášených nemeckého evanjelického a. v. zboru, 1618 – 1641, inv. č. 1109.

⁶⁹ PONGRÁČZ, ref. 19, s. 358.

⁷⁰ GRÖSZ, Alexander. *Geschichte der Stadt und der evangelischen Kirchengemeinde A. C. der königlichen Freistadt Sct. Georgen*. Galanta, 1927, s. 19.

⁷¹ Vlastnil štyri domy v Bratislave, ďalšie dva na predmestí, jeden vo Sv. Jure. V Bratislave mal vinohrady o veľkosti 378, vo Svätom Jure 367 kopáčov. PONGRÁČZ, ref. 19, s. 358.

⁷² ŠABA, ZCM, Matrika rímskokatolíckej farnosti v Pezinku 1668 – 1720, inv. č. 1712.

⁷³ PONGRÁČZ, ref. 19, s. 116.

⁷⁴ V súpise z roku 1720 sa spomínajú ako *extranei*, teda cudzí bez mešťanských práv. ŠABA, f. Župa Bratislavská I, Regnikolárny súpis z roku 1720.

dcéry Annu Katarínu, Alžbetu a zaťa Juraja Gutenbergera.⁷⁵ Pavol Málík sa priženil do rodiny Dörovcov, jeho syn bol popredný evanjelický senátor, jeden z najbohatších obyvateľov a viacročný richtár Svätého Jura. Brat Eliáš vydal zase svoju dcéru za syna Jána Juraja Schreiberu Mateja v roku 1717.⁷⁶

Vývoj v Pezinku bol v niektorých ohľadoch podobný situácii vo Svätom Jure. Viaceré pôvodné meštianske rodiny v Pezinku získali nobilitáciu, ako napríklad Wiserovci v roku 1625, v roku 1644 Jonáš Illenbeck, v roku 1647 Kapesovci a nobilitovali sa aj Tabrerovci.⁷⁷ Tieto staré meštianske rodiny patrili medzi mestské elity už najneskôr koncom 16. storočia. Aj v Pezinku, podobne ako v ostatných malokarpatských mestách, tvorili šľachtici a nobilitovaní mešťania dve tretiny z celkového počtu senátorov. Dá sa povedať, že od určitého momentu sa pod príslušníkomestskej elity v meste rozumel práve šľachtic. Presnejšie čísla, koľko šľachticov tvorilo senát v Pezinku, sa dajú len ťažko zistiť. Pôvod viacerých rodín nebol čisto vinohradnícky, Aurorovci boli pôvodne mäsiarmi,⁷⁸ Kapesovci hrnčiarimi.⁷⁹

Prenikanie úradníkov pezinského panstva do tunajšejestskej society môžeme sledovať na príklade Štefana Doloczského. Tento kľúčiar a kasnár (hospodársky úradník) na Pezinskom a Svätójurskom panstve, si zobral v roku 1647 za ženu Justínu Petulovich, dcéru pezinského šľachtica Mateja Petulovicha.⁸⁰ V roku 1674 sa stal richtárom, neskôr dlhodobo zastával post mešťanostu, kde mu zaiste prišli vhod skúsenosti získané počas úradníckej dráhy na panstve.

Sobášom sa medzi mestské elity Pezinka dostal aj modranský mestský kapitán Wolfgang Ofner. V roku 1654 si zobral za manželku vdovu po pezinskom senátorovi Mikulášovi Payerovi. Prestáhoval sa do Pezinka, kde sa stal členomestskej rady a v roku 1664 sa opäť oženil, tentoraz s vdovou po modranskom senátorovi Jeremiášovi Mahrovi.⁸¹ V rámciestskej správy to v Pezinku dotiahol až na post richtára.

Priam dynastické prepojenia umožnili niektorým šľachtickým rodinám vytvoriť sieť rodinne prepojených vzťahov medzi starými a novými elitami nielen v rámci mesta, ale aj v susedstve. Zároveň dokladajú možnosť otvoreného systému, ktorý umožňoval cudzím príslušníkom tejto vrstvy vstúpiť do mestského života a do okruhu existujúcich rodinných vzťahov. Mikuláš Ernyey, šľachtic pôvodom z dediny Opoj, si zobral za manželku dcéru pezinského richtára Tomáša Tabrera Alžbetu.⁸² Tým sa mu podarilo takmer automaticky dostať sa na vrchol pezinskejestskej society. Spoloční potomkovia sa ocitli priam v premyslenej systematickej so-

⁷⁵ ŠABA, Župa Bratislavská I, Nobilitaria, Investigationes 1725.

⁷⁶ ŠABA, ZCM, Matrika nemeckého evanjelického a. v. zboru, inv. č. 1414.

⁷⁷ PONGRÁCZ, ref. 19, s. 178, 411, 434.

⁷⁸ PONGRÁCZ, ref. 19, s. 35.

⁷⁹ ŠABApM, f. MMJ, Evidencie obyvateľstva, Matrika sobášených nemeckého evanjelického a. v. zboru, 1618 – 1641, inv. č. 1109, 29. júla 1625.

⁸⁰ ŠABApM, f. MMP, Listiny, inv. č. 85.

⁸¹ ŠABA, ZCM, Matrika nemeckého evanjelického a. v. zboru v Modre, inv. č. 1414.

⁸² PONGRÁCZ, ref. 19, s. 126.

bášnej politike, ktorá Ernyeyovcom zabezpečila prepojenie takmer so všetkými najdôležitejšími rodinami v meste. Syn Gašpar si za manželku vzal dcéru z ďalšej významnej pezinskej senátorskej rodiny Aurorovcov. Dcéra Eva mala za manžela príslušníka starej vinohradníckej a senátorskej rodiny Joachima Erbera (richtárom bol v roku 1710), a aj ich spoločná dcéra Mária Alžbeta sa vydala za príslušníka novej generácie pezinských senatorov, šľachtica Samuela Majtányho (Maithona, richtárom bol v roku 1709).⁸³

Prepojenie so „starými“ pezinskými rodinami zabezpečila ďalšia dcéra Mikuláša Ernyeya, Anna Katarína, ktorá si v roku 1682 zobrala za muža Jána Juraja Wisera. Mikuláš smeroval vo svojej dynastickej politike aj mimo Pezinka, ešte v roku 1676 vydal dcéru Annu Máriu za Jozefa Segnera, bohatého bratislavského mešťana, senátora a viacnásobného bratislavského richtára. So Segnerovcami bol Mikuláš spríbuznený aj cez svoju manželku, ktorá bola neterou Kataríny Tabrer, manželky Krištofa Segnera zo svätajurskej vetvy rodu.

Starý pezinský rod Tabrerovcov mal rodinné prepojenie aj s Duchoňovcami, ktorí sa do Pezinka prisťahovali v prvých decéniách 17. storočia. Na dvore Kataríny Pálffyovej a Štefana Illésházyho pôsobil ako evanjelický kazateľ Florián Duchoň, ktorý získal v roku 1609 nobilitáciu pre seba, svojich potomkov a aj spríbuznenú rodinu pezinských mäsiarov Fränklovcov, do ktorej sa priženil. Floriánov syn Zachariáš bol členom pezinskej mestskej rady, mestským kapitánom a v roku 1659 aj mešťanostom. Zachariášov syn Mikuláš († 1729) postúpil spomedzi Duchoňovcov najvyššie, konvertoval na katolicizmus, stal sa pezinským richtárom (1696) a zastával posty aj v správe Bratislavskej stolice.⁸⁴ Za prvú manželku mal Kláru Ondreovich z Trnavy a potom dcéru modranského senátora a richtára Františka Thedyho. Zrejme pod vplyvom manželky a možno preto, že modranský benediktínsky kostol sa v tej dobe dostal pod patronát významných katolíckych rodov (Erdödy, Kriechbaum), svoje novonarodené dcéry krstil práve tu.⁸⁵

Mestské elity v malokarpatských mestách sa v čase transformácie týchto miest na slobodné kráľovské mestá zmenili. Staré meštianske rody sa vďaka rozmachu vinohradníctva nobilitovali, vytvorili rodinné väzby nielen s miestnymi rodinami, ale expandovali aj do susedných lokalít. Predstavitelia mestských elít prestávajú byť pasívnymi činiteľmi v úzadí vývoja, ale preberajú aktívnu úlohu, stávajú sa „tvorcami dejín miest“.

V priebehu 17. storočia predsa len došlo v prostredí malokarpatských mestských elít k určitým zmenám. Časť predstaviteľov pôvodných „starých“ elít, ktoré ovládali mestá v 16. storočí a v čase najväčších zmien, strácali svoje pozície na najvyšších postoch mestskej správy a ustúpili do úzadia, alebo vymreli (Wiser, Tabrer). Miesto v mestskej rade získavajú „nové“ elity vychá-

⁸³ ŠABA, ZCM, Matrika rímskokatolíckej farnosti v Pezinku 1668 – 1720, inv. č. 1712.

⁸⁴ POSPECHOVÁ, Petra – WITTGRÜBER, Peter. *Bránami mesta. Životopis starého domu*. Pezinok : Mestské múzeum v Pezinku, 2008, s. 36.

⁸⁵ Napríklad v roku 1708 boli krstnými rodičmi dcéry Anny Kataríny modranský senátor Pavol Torkoš s manželkou, v roku 1710 dcére Zuzane Rozine zase modranský mešťanosta Bernard Paumhakl s manželkou. ŠABA, ZCM, Matrika nemeckej rímskokatolíckej farnosti Sv. Barbory (benediktínska), inv. č. 1402.

dzajúce z prisťahovaných rodín, alebo radov príslušníkov inteligencie (Marthius, Schedius) a predovšetkým pôvodnú konfesiónalnu jednotnosť protestantských mestských elít narúšajú katolícki šľachtici, ktorých uplatnenie prichádza po roku 1674, aj keď pod vplyvom kráľovských komisárov. Tieto rodiny vytvárajú úplne nové sociálne prepojenia. Najvyšší predstavitelia miest sa rekatolizujú (Duchoň), v mestskej správe sa uplatňujú predstavitelia nižšej a strednej šľachty, ktorá sa objavuje nielen medzi mestskými, ale aj stoličnými hodnostármi.

Ale i títo cudzí šľachtici, ktorí sa do miest prisťahovali, našli uplatnenie v mestskej správe (ako notári) či na pálfyovských panstvách (ako úradníci) a stotožnili sa s mestom, keď vstúpili do jeho služieb. Previazanie „nových“ a „starých“ elít upevňujú práve rodinné zväzky a takmer dynastické prepojenia medzi najdôležitejšími rodinami, ktoré patrili medzi mestské elity. Koncom 17. storočia bola táto vzájomná prepojenosť nielen medzi rodinami v meste, ale aj medzi mestami taká rozsiahla, že takmer všetci najbohatší mešťania si boli príbuznými.

Cituj:

DUCHOŇ, Michal. Rodinné väzby v prostredí mestských elít na príklade Modry, Pezinka a Svätého Jura v rokoch 1600 – 1720. In *Forum Historiae*, 2012, roč. 6, č. 1. ISSN 1337-6861.
http://www.forumhistoriae.sk/FH1_2012/texty_1_2012/duchon.pdf

...

PhDr. Michal Duchoň, PhD. pracuje v súkromnom sektore ako archivár. Venuje sa problematike mestských dejín raného novoveku a dejinám každodenného života s prihliadnutím na malokarpatskú oblasť. Je autorom a spoluautorom viacerých monografií (*Svätý Jur 1209 – 2009; Dejiny pisané vinom; Bernolákovo 1209 – 2009. Dejiny obce a i.) a štúdií doma aj v zahraničí.*
Kontakt: duchonmichal@hotmail.com